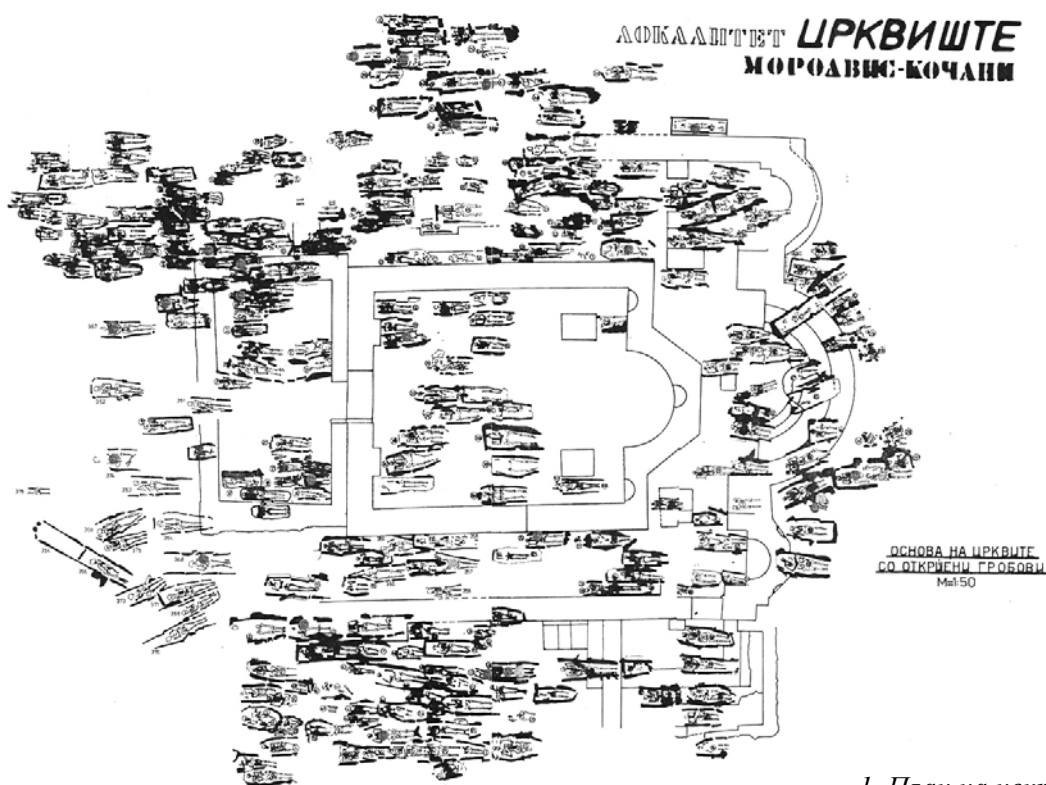

Ана ЈОРДАНОВА

ТРИ ПРСТЕНИ ОД КРАЈОТ НА КЛАСИЧНИОТ ПЕРИОД НА ОСМАНЛИСКАТА ИМПЕРИЈА (1300-1600) ОД НЕКРОПОЛАТА ВО МОРОДВИС

Клучни зборови: погребување, гроб, покојник, прстен, монета

87

1. План на некрополата

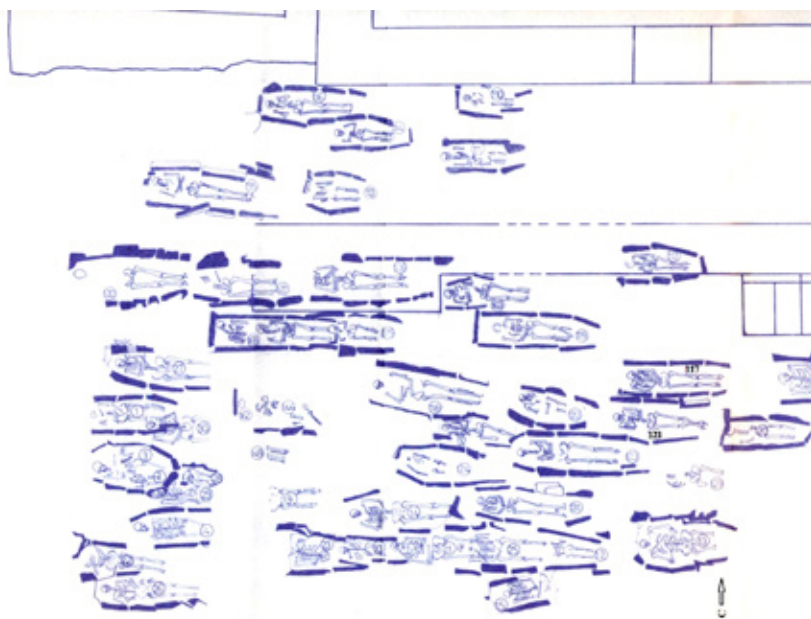
Апстракт: Материјалната култура од Османлискиот период во Р. Македонија е релативно слабо истражена. На локалитетот „Црквиште“ во с. Мородвис кај Кочани се откриени и истражени повеќе гробови кои датираат од класичниот период на Османлиското Царство. Овде се претставени два гроба кои можат да се датираат прецизно со нумизматички материјал, а во кои исто така се најдени и неколку предмети со кои што може делумно да се создаде слика за социјалниот живот, естетските вредности и религиозни верувања на христијанската популација во Мородвис.

вековната некропола „Црквиште“, која временски постои од XII до почетокот на XX век.¹ Гробовите биле во редови, но поради малиот простор и многувековното погребување, редот е нарушен, најмногу околу олтарниот простор. Конструкцијата на гробовите најчесто е од типот на т.н. „компонитни ковчежи“ направени од камени плочи со различни димензии.² При археолошките ископувања на црковниот комплекс и некрополата на локалитетот „Црквиште“ во Мородвис во 1984 година, меѓу другото, биле откриени и истражени два гроба со

Во денешното село Мородвис, 7 км јужно од Кочани, во Брегалничката област се наоѓа средно-

¹ К. Трајковски, *Средновековна некропола „Црквиште“ во Мородвис*, Зборник н.с. бр. 1 Археологија, Музеј на Македонија, Скопје 1985, 209-210.

² Op.cit. 210

2. Местоположба на гробовите 117 и 121

конструкција на „компонитни ковчези“, чија содржина на археолошкиот инвентар нив ги сместува во побогатите откриени на локалитетот.

Гробовите се означени со броевите 117 и 121 и се наоѓаат јужно од базиликалната црква (сл. 1 и 2),³ вкопани плитко во земјата, при што не ја нарушиле архитектонската конструкција на црковните објекти.

Погребувањето е според христијанските начела, во правец запад-исток. Во гробот 121 (сл. 4) покојникот е поставен на грб, со главата на западната страна, малку наведната кон градите. Десната рака му е поставена на градите, а левата на половината. Нозете се прекрстени, односно левата нога е поставена над десната. Гробната комара има приближно правоаголна форма и просечна

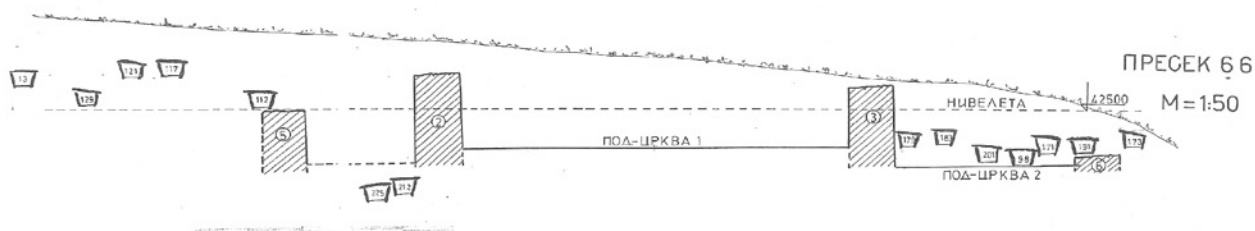
широчина од 70 см⁴ (крајните надворешни точки) и должина од 176 см. Длабочината на гробот е 35 см. Јамата е оградена од јужната и од северната страна и покриена со камени плочи (сл.4 – цртеж од гробот).

Гробниот прилог се состои од една сребрена монета акча и еден сребрен леан прстен⁵. Акчата била искована во Солун во 1520 година,⁶ односно, во времето на Сулејман I Величествениот. Прстенот (сл. 6) е со дијаметар од 16,10 мм, височина 20,3 мм, главата е со димензии 14,80 x 13,60 мм и тежина 4,81 гр. Има полукружен пресек на алката која кај рамената преоѓа во благ „verkantung“. Кружната глава е „излижана“ од долгата употреба на прстенот, а на неа е видлива трага од врежан круг околу работ на главата. Монетата пронајдена

ЛОКАЛИТЕТ ЦРКОВНИШТЕ

МОРОДВИС

-НЕКРОПОЛА-

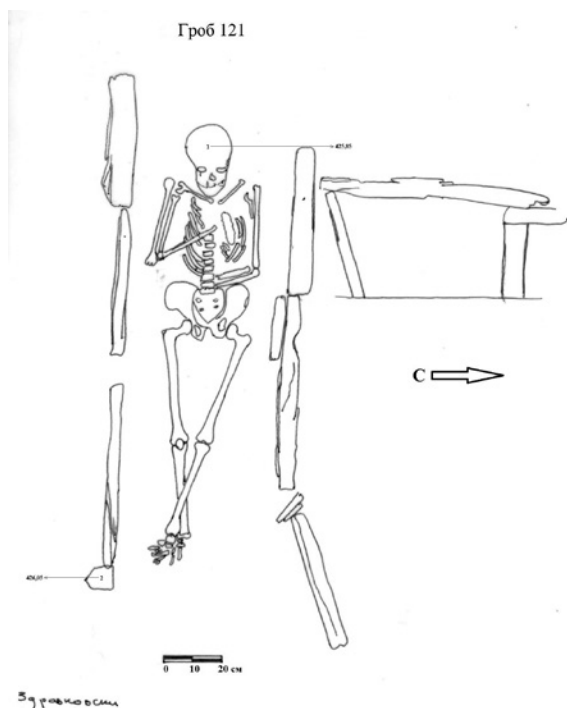

3. Пресек на гробовите (според М. Милојевиќ)

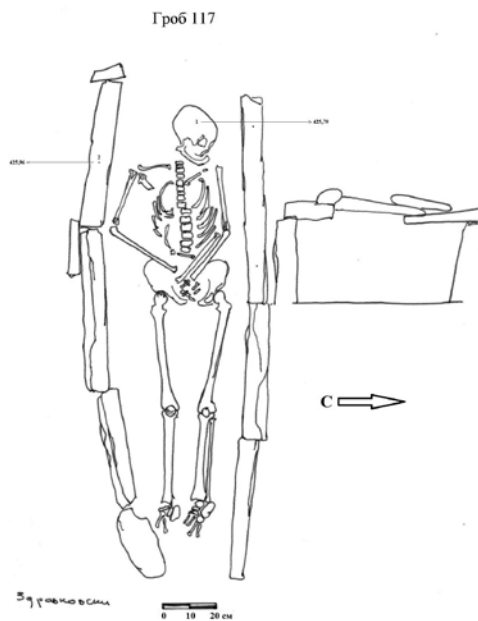
³ Цртежот е преземен од К. Трајковски, op. cit. 211.

⁴ Највисоката кота е на каменот што ја оградува комарата на југоисток и изнесува 426,5 м, додека котата на черепот е 425,85 м.

⁵ Наодите се интегрален дел на средновековната збирка од Мородвис, која денес се наоѓа во Археолош-

4. Тенички цртеж на гроб 121
(според Здравковски)

5. Технички цртеж на гроб 117
(според Здравковски)

во гробот го датира погребувањето во XVI век, а многу веројатно е дека прстенот бил изработен во XV век и пренесуван од генерација на генерација до XVI век.

Благ „verkantung“, но со елипсовидна глава со нејасно врежан орнамент има прстенот од Ново Брдо. Се смета дека потекнува од XV век.⁷

Веднаш до гробот 121, од неговата северна страна, на речиси иста височина⁸ се наоѓа гробот означен со бројот 117 (сл. 5). Гробната комора е со приближно правоаголна форма со широчина од 70 см и должина 188 см (опфатени крајните над-

ворешни точки). Длабочината на гробот изнесува 31 см, конструкцијата на гробната јама е оградена со камени плочи на подолгите страни и покриена со големи камени плочи. Овој манир говори за погребување од ист временски период, кое во овој случај може да се датира со монетата на Сулејман I Величествениот пронајдена во гробот 121.

Покојникот и во овој случај е поставен директно на земја, легнат на грб, со испружени нозе. Главата е наведната кон левото рамо, а рацете се поставени на стомакот под половината.

6. Сребрен прстен од гроб 121, втора половина на XV- прва половина на XVI век
(фотографија М. Тутковски)

киот музеј на Македониј, за која се грижи кустос археолог м-р Љубинка Цидрова.

⁶ Благодарност на Даниела Николовска, нумизматичар во Музејот на Македонија, која ја прочита монетата од османлискиот период.

⁷ Е. Зечевиќ, *Накит Новог Брда из Археолошке збирке позног средњег века*, Београд 2006, 195-196.

⁸ Највисоката точка на јужната плоча што ја оградува гробната јама има кота 425,96м, а черепот е на височина од 425,79м.

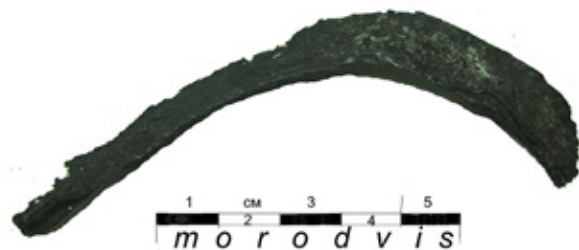

7. Сребрен прстен од гроб 117, XV- XVI век (фотографија М. Тутковски)

Како гробен инвентар овде е најден еден метален предмет на градите,⁹ (сл. 8) едно монисто од стаклена паста со темноцрвена боја (сл. 9) и два прстени на прстите, од кои едниот е сребрен, а другиот бакарен.

Алката на сребрениот прстен (сл. 7) изведена во техника на леење е со полукружен пресек, а на

рамената, како и од двете страни кон средината, има испакнати ребра. Дијаметарот е 21,5 мм, височината 28,9 мм, дијаметарот на главата е 19,6 x 18,92 мм, а тежината 15,79 гр. Главата е во облик на шестолистен цвет, поставена на издигнат врат на кој од двете страни се наоѓаат по две вдлаб-

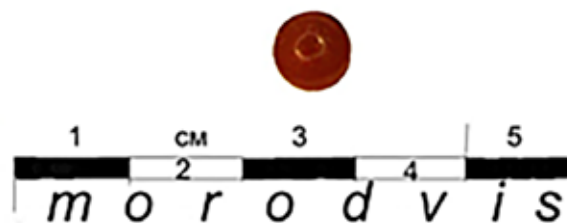
8. Метален предмет од гроб 117 (фотографија М. Тутковски)

нувања, што е можно да служеле за вметнување украсни камења. На површината на рамната глава има врежано седмолистен цвет со издолжени листови, а празните полиња меѓу листовите се украсени со густо врежани линии. Прстенот веројатно потекнува од втората половина на XV век до првата половина на XVI век.

Во Македонија сличен на овој прстен е најден во Демир Капија.¹⁰ Во Регионалниот историски музеј во Кустендил се наоѓа еден сребрен прстен со шестлисна розета и врежани шест листа, а на алката има монограм. Овој прстен е датиран во втората половина на XIV век.¹¹ Во Музејот на град Белград се наоѓаат 3 прстени аналогни на овој¹² како и повеќе прстени во Народниот музеј во Белград.¹³ Прстен со розета датиран во втората половина на XVI век е откриен во Енисала, во Романија.¹⁴ Во Коринт сличен прстен се датира во

⁹ Во цртежот на гробот е забележан како нож.

¹⁰ В. Aleksova, *Prosek – Demir Kapija slovenska nekropola I slovenske nekropole u Makedoniji*, Том I, Скопје – Београд 1996, Т. XIX/ 216; Е. Манева, *Средновековен накит од Македонија*, Скопје 1992, 90, (Т. 95, 31/131).

9. Монисто од гроб 117 (фотографија М. Тутковски)

XII век и подоцна,¹⁵ а во Чипровица во Бугарија се датира во османлискиот период.¹⁶

Постарите варијанти на овие прстени се без перфориран врат, додека пак во XVI – XVII век бројот на листовите на розетата се зголемува, а формата на вратот малку се изменува.

Бакарниот прстен (сл. 10) исто така е изработен во техника на леење. Тој е деформиран и многу „излижан“, така што тешко се одредува неговата

¹¹ В. Герасимова, *Пръстенът на Константин Драгаш*, *Eurika in honorem Ludmilae Donchevae-Petkovaе*, Софија 2009, 460-461.

¹² М. Бајаловић – Хаџи-Пешић, *Накит VIII-XVIII века у музеју града Београда*, Београд 1984, Т. XII/4, 5, 6.

¹³ Б. Иванић, *Накит из збирке Народног музеја од 15. до почетка 19 века*. Каталог збирке уметност под турском влашћу, Београд 1995, 23-26, кат. бр. 35-43.

¹⁴ Gh. Mănăcu Adameșteanu, *Nekropola medieval de la Enisala [Județul tulcea] Report preliminary asupra campaniilor din anul 1978*, *Materiale si cercetari arheologice A XIII-A sesiune anuală de rapoarte*, Oradea 1979, 383.

¹⁵ G. Davidson, *The minor Objects, Korinth, Vol. XII*, Princeton 1952, 247, plate 107/1982.

10. Бакарен прстен од гроб 117, XV- XVI век
(фотографија М. Тутковски)

форма. Висината е 22,5 мм, а тежината е 2,12 гр. Пресекот на алката е полукружен, има издигнати рамена, а главата е втопена во алката и малку издигната. Времето кога бил изработен овој прстен е веројатно во XV, почетокот на XVI век.

Во периодот од средината на XV век Османлиите, под водство на Селим I, ги присоединиле арапските земји, со што започнал еден нов период за Империјата. Тие започнале да се доживуваат како заштитници на целиот муслимански свет. Верските закони добиле значење и биле примарни во раководењето со државата. Освојувањата на Селим I резултирале со тоа што османлиите ги контролирале најзначајните седишта на транзитната трговија во светот. Државната каса се наполнила со тоа што приходите двојно се зголемиле. Ова било основа за започнување на новите планови на Сулејман I за големите светски освојувања,¹⁷ кои уште веднаш, во 1521 година, резултирале со освојување на Белград.

Популацијата во Османлиското Царство, според земјишните регистри од времето на Сулејман I, како нагло да се зголемила,¹⁸ меѓутоа, кон христијаните однесувањето на Селим I не било благопријатно.¹⁹ Во Мордовис населението во овој период било претежно христијанско,²⁰ а неговиот примат како главен црковен центар бил веќе

одамна изгубен, уште во времето на Душановата држава.

Богатиот гробен прилог го одразува како време на процвет на Империјата, а така и социјалниот статус на покојниците. Преку прстените, особено најдобро зачуваниот сребрен прстен со глава во форма на цвет, се согледуваат новите уметнички влијанија на исламската култура, каде што цветот и розетата биле еден од омилените мотиви за декорација, но ова можеме да го протолкуваме и како забрана за прикажување на христијански елементи и симболи.

Во Мордовис најголемиот број наоди од османлискиот период е во времето на класичниот период, по што следува пад во XVII – XVIII век, за потоа, во времето на преродбата, повторно да се зголеми бројот на населението, што е видливо преку гробниот инвентар.

¹⁶ И. Сотиров, *Чипровска златарска школа*, София 1984, Т. 103.

¹⁷ Х. Иналџик, *Османската империја, класично доба (1300-1600)*, Скопје 2002, 40.

¹⁸ Op.cit. 123.

¹⁹ И. Снегаров, *История на Охридската Архиепископия-Патријаршия, От падането и под турците до нейното унишожение (1394-1767)*, Т 2, Второ фототипно издание, София 1995, 53.

²⁰ А. Стојановски, Д. Ѓоргиев, *Населби и население во Македонија – XV и XVI век*, дел I, Скопје 2001, 143.

Ana JORDANOVA

**THREE RINGS FROM THE END OF THE CLASSIC PERIOD FROM THE OTTOMAN
RULE (1300-1600) ORIGINATING FROM THE NECROPOLIS OF MORODVIS**

Summary

The many years of systematic archaeological excavations on the site Crkvište in the village of Morodvis near Kočani a church complex was discovered, as well as a necropolis showing a long period of use during the Middle Ages, from the 12th century to the end of the period of the Ottoman rule, up to the beginning of the 20th century.

Among the numerous finds are two graves, one that can be dated more precisely from a coin minted

in Thessalonica in 1520 which was placed as a grave enclosure.

Three rings were found in these graves, beads and a knife. The rings are cast in silver, and one in bronze. These discoveries reveal a small part of the Ottoman Empire when it reaches its zenith, and the Byzantine tradition was slowly connecting with the Islamic artistic influences.